

Serģij Adamovyč

Tendencije prema jedinstvu u društveno-političkom životu Ćalyčyne 1990–2008.

Nacionalno-demokratski preporod kraja te djelatnost Ćalyč'ke skupštine 1991.

Jačanje separatističkih tendencija u SSSR-u potkraj 1980-ih godina i razvoj nacionalnooslobodilačkih procesa u Ukrajini aktivno su se odrazili na području Ćalyčyne. Procesi demokratizacije i publiciteta doveli su do pojave društvenih i političkih organizacija u regiji koje nisu bile pod kontrolom stranačko-državnih tijela te su se bavile pitanjima ukrajinskoga narodnog preporoda.

Ideološki temelji Ćalyč'kog mesijanizma bili su, vjerojatno, postavljeni već u tekstu *Ukraina irredenta* J. Bačyns'kog¹ (1895), a zatim i do određene mjere institucionalizirani za vrijeme Prvoga svjetskog rata, za vrijeme proglašenja nezavisne Ukrajine 30.06.1941. u Lavovu te pripremanja vojnih grupa UPA² na istok Ukrajine, i na kraju, za vrijeme stvaranja „Antiboljševičkoga bloka naroda“, koji se trebao boriti „za našu i vašu slobodu“ u beznadnoj poslijeratnoj situaciji. Ali, doista su ulogu „Pijemonta“ Lavov i Ćalyčyna stekli 1950–1960-ih godina zbog brze transformacije poljskih gradova u ukrajinske (i ukrajino-govorne), zbog antisovjetskog pokreta otpora te disidentstva u regiji³.

Bitnom komponentom mitologije vezanom za Lavov iz doba SSSR-a bila je fama o Lavovu kao „osinjem gnijezdu ukrajinskog nacionalizma“. Kao što je naveo pisac Jurij Andruhovyč, „na paradoksalan način ono je, unatoč stvarnim represijama, zabranama, uhođenjima, njušenjima te drugim mjerama opreza, dalo gradu poseban šarm... Jer protuzakonit otpor uvijek privlači, a otpor takvom sustavu, kao sovok⁴, – pogotovo⁵“.

1 Julijan Bačyns'kyj (1879–1940) – ukrajinski politički i društveni djelatnik, publicist; autor političkog djela *Ukraina irredenta* (*Porobljena Ukrajina*, 1895).

2 UPA – Ukrajinska Ustanička Armija; nacionalnooslobodilačka ukrajinska vojska koja je djelovala na prostorima zapadne Ukrajine, odnosno Srednje Europe u Drugome svjetskom ratu i nakon njegova završetka, od 1942. sve do 1949.

3 Рябчук, М. *Дві України: реальні межі, віртуальні війни*. / М. Рябчук. – К.: Критика, 2003. – С. 197-198.

4 Leksema *sovok* u ruskom jeziku znači lopaticu za smeće, sarkastična i kritička referenca, aludira na sovjetskog mediokriteta, Homo Sovieticus.

5 Андрухович, Ю. „Лєвова доля“. / Ю. Андрухович. // *Leopolis multiplex*. – К.: Грані.-Т, 2008. – С. 11.

Zrcalni odraz ovoga mita, samo s negativnim predznakom, postala je slika takva „Banderštada“⁶ – prijestolnica agresivnog ukrajinskog nacionalizma, gdje ne vole Moskalje⁷ i Istočnjake⁸ i žele od Ukrajine napraviti jednu veliku Ćalyčynu. Funkcija takva mita je konstruiranje alternativne varijante ukrajinskog ili još bolje maloruskog⁹ identiteta, u odnosu na koji nacionalist-Ćalyčanyn igra ulogu „drugog“.

Tijekom prvih 10 poslijeratnih godina razlika u broju Ukrajinaca i Rusa iznosila je samo 10%, ali 1960–1970-ih godina ogroman priljev stanovnika okolnih ukrajinskih sela koji uporno nisu željeli prihvatiti rusko-sovjetsku kulturu, odlučno je prelomio balans u korist Ukrajinaca (79,1% god. 1989)¹⁰.

Nacionaldemokratske organizacije Ćalyčyne, stvorene potkraj 1980-ih, dobile su znatnu potporu stanovnika regije te su inicirale borbu za ukidanje partijsko-sovjetskog ustroja vlade i postizanja nacionalnog suvereniteta. Budućnost nezavisne Ukrajinske države nacionaldemokrati i nacionalisti vidjeli su kao mehaničko proširenje svojih predodžbi i ideala na cijeli teritorij Ukrajine i na sve društvene skupine.

Djelatnost „neformalnih“ organizacija nije se ograničavala na Lavov. Prema tome, analogno lavovskome Društvu Lava, u proljeće 1988. bilo je osnovano i počelo je s aktivnim radom na Prykarpattju Ivano-Frankiv'sko kulturno-znanstveno društvo „Pyx“ („Pokret“). Na Ternopiljščyni je 1988. osnovana kulturološka organizacija „Zajednica podiljs'koga kraja – Ternopiljščyna“ te socijalno-ekološki klub „Noosfera“. Nove državne organizacije osnovane su i na okružnim i gradskim razinama. Sve su one imale vidljivu ulogu u demokratizaciji društvenog života svojih regija, pridonoseći obnavljanju elemenata građanskog društva koje je postojalo u zapadnoukrajinskim zemljama u predsovjetskom razdoblju.

Stoga je „Zajednica podiljs'koga kraja – Ternopiljščyna“, osnovana pri domu kulture i tehnike poduzeća „Vatra“, svoju djelatnost usmjerila na bogaćenje duhovne kulture svakog građanina kao osnovu patriotskog odgoja u procesu nacionalno-državnog preporoda. Organizacija je predložila izgradnju spomenika i spomen-ploča u čast Bogdanu Hmeljnyc'kom, I. Franku, S. Krušeljnyc'koj i D. Sičyns'kom u gradu Ternopolu, zagovarala naziv jedne od ulica po K. Studyns'kom te ovjekovječenje B. Ćnatjuka u nazivu Ternopiljskoga pedagoškog instituta. Osim toga, Zajednica je

6 Banderštadt – neformalan i duhovit naziv za Lavov, izveden od prezimena Bandera (vođa ukrajinskih nacionalista – Stepan Bandera) i njemačke riječi „Stadt“ – „Grad“.

7 Moskalj – pogrdan naziv za Ruse; upotrebljavali su ga Ukrajinci, Bjelorusi i Poljaci.

8 Istočnjaci – Ukrajinci istočnoga dijela države, rusificirani.

9 Malorus – pokoran Ukrajinac koloniziran Rusijom.

10 Грицяк, Я. „Страсті за націоналізмом“. Историчні есеї. / Я. Грицяк. – К.: Критика, 2004. – С. 236.

tražila od vlasti popravak crkvi, povlačenje vojnih postrojbi s područja manastira, brinula se o rekonstrukciji spomenika UČA¹¹ i žrtvama Staljinova terora i dr.

Napomenimo da je Lavov u to doba bio najmanje ruski grad u europskome dijelu SSSR-a, grad koji je veličinom bio veći od prijestolnica pribaltičkih država i Moldavije i bio je manje rusificiran od bilo koje od njih. Po mišljenju R. Šporljuka, grad Lavov i istoimena oblast 1990–1991. bili su svojevrsna anomalija i kretali su se u suprotnom smjeru od ostalih oblasti republike, ali su mogli postaviti tempo i biti primjer zapadnomu dijelu. Tako su, prema računu znanstvenika, samo lavovska tiskovna izdanja (*Za viljnu Ukrajinu, Moloda Ćalyčyna* i dr.), koja su imala status regionalnih, u suštini porasla do statusa općenacionalnih izdanja¹².

Potkraj 1980-ih godina pojavili su se prvi pupoljci „ukrajinsko-govorne“ varijante dijeljenja Ukrajine. Prvi nagovještaj bio je „bačen u vatru“ tijekom mitinga na Ivano-Frankivščyny 1988: fraza V. Sička, vođe Ukrajinskoga kršćansko-demokratskog fronta, stvorenog 1989, o tome da istočna Ukrajina još nije dorasla ideji nezavisnosti i tu ideju treba ostvariti na prostoru zapadne Ukrajine.

Sovjetska partijska tijela već su na početku 1990. obavijestila Centralni komitet Komunističke partije Ukrajine da se stanovništvu Ljvivščyne nameće ideja o tzv. Ćalyč'koj isključenosti, odnosno hipertrofirana ideja o značenju Lavova u očuvanju ukrajinske državnosti, kulture, jezika i razvoju europske civilizacije.

Nacionaldemokratski vođe vjerovali su da je Ćalyčyna poligon gdje će se odrađivati taktika akcije borbe za nezavisnost Ukrajine. Stoga je za vrijeme mitinga na stadionu u Lavovu 15. 05. 1990. predsjednik Lavovskoga regionalnog vijeća V. Čornovil izjavio da se „sudbina Ukrajine odlučuje u Lavovu“.

Na izborima u ožujku 1990. za Vrhovnu Radu USSR-a i za lokalno vijeće demokratske snage u Lavovskoj, Ivano-Frankiv'skoj i Ternopil'skoj oblasti dobile su većinu i preuzele vlast od komunista. Za razliku od ostalih oblasti Ukrajine, gdje se odvijala polagana rotacija elite, u zapadnima je ona imala brže obilježje. Očuvanje stare nomenklature na vlasti ovdje je bilo više iznimkom nego pravilom. Pogotovo jer je na vlast u Ćalyčyni došla protuelita. Regionalna vijeća i vijeća nižih razina, a u određenoj mjeri i izvršna tijela, bila su formirana na osnovi isključivo političke motivacije, i sve njihove aktivnosti na početku 1990-ih bile su, izravno ili neizravno, koncentrirane upravo u domeni politike.¹³

11 Ukrajinska Ćalyč'ka armija (UČA) – bila je ukrajinska vojska Zapadno-Ukrajinske Narodne Republike za vrijeme i nakon Poljsko-ukrajinskoga rata.

12 Шпорлюк, Р. „Імперії та нації“ / Р. Шпорлюк / Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000. – С. 325, 332-333.

13 Ярош, Б., Бусленко, В. „Роль політичної еліти у взаємовідносинах центру та західного регіону України“ / Б. Ярош, В. Бусленко // Регіональні та національні еліти: хто формує

Tako je u Țalyčyni opozicija osvojila 43 od 46 mjesta u Vrhovnoj Radi USSR-a, koja su se podijelila na ovaj način: 23 od 24 mjesta dobila je u Lavovu, 11 od 12 – u Ivano-Frankivs'ku i 8 od 10 – u Ternopilju.¹⁴ Samo je u Ternopiljs'kom regionalnom vijeću bilo odabrano 65,5% članova Komunističke partije Sovjetskog Saveza, dok su članovi Narodnog pokreta Ukrajine (NRU) predstavljali jednu trećinu.

To je omogućilo opoziciji započeti s provedbom svojih programskih načela (uvođenje nacionalne simbolike, religijskih te nacionalnih blagdana; izmjene po pitanjima imovine i zemljišnih odnosa, obnavljanje prava Grkokatoličke crkve, stvaranje demokratskih masovnih medija, širenje stranačke raznolikosti i deideologizacija u svim područjima javnog života, uvođenje lokalnog vremena; priznanje statusa veterana vojnicima UPA)¹⁵.

Već u ožujku-travnju 1990. g. prva zasjedanja Lavovskog oblasnog, regionalnog i gradskog vijeća, isključujući Mostys'ko, Nesterivs'ko, Țorodoc'ko, Sambirs'ko i Turktivs'ko regionalno vijeće, prihvatila su odluku o ukrajinskoj nacionalnoj žuto-plavoj zastavi, izvjesivši ih na zgrade izvršnog povjerenstva i gradskog vijeća.

Izmjena političke situacije u zemlji bila je uzrok javnih akcija voditelja Grkokatoličke crkve. U kolovozu 1987. godine, 2 episkopa i 23 svećenika Ukrajinske grkokatoličke crkve odlučili su prekinuti s ilegalnom djelatnošću, o čemu su obavijestili rimskog papu Ivana Pavla II. i molili ga da podupre legalizaciju crkve u SSSR-u¹⁶. Do travnja 1990. u Țalyčyni je više od 80 vjerskih objekata prešlo iz vlasništva pravoslavaca u vlasništvo grkokatolika. Posebna zabrinutost sovjetske vlade, pa čak i žalba patrijarha moskovskoga i cijele Rusije Pimena, izazvali su 6. travnja 1990. odluku Gradskog vijeća o predaji katedrale sv. Jura i rezidencije pravoslavnog patrijarha grkokatolicima.

O snazi vjerske dinamike u zapadnoj Ukrajini svjedoči i činjenica da se od tri tisuće župa Ruske pravoslavne crkve, registriranih od početka 1988. do studenoga 1989, više od tisuću nalazilo u Ukrajini, od kojih je 700 pripadalo Lavovskoj, Ternopiljs'koj i Ivano-Frankivs'koj oblasti¹⁷.

політику? Матеріали Міжнародної наукової конфедерації. Чернівці, 6–7 грудня 2001. – Чернівці: Букрек, 2002. – С. 101.

14 Басай, В., Адамович, С. „Проблема соборності в діяльності Галицької асамблеї“. / В. Басай, С. Адамович // Україна соборна. Зб. наукових статей. – К., 2005. – Вип. 2. – Ч. 3. – С. 441.

15 Адамович, С. „Національно-державницька позиція Галичан в період розпаду СРСР“. / С. Адамович // Гуманітарний журнал. – Дніпропетровск, 2005. – № 3 (27). – С. 25.

16 Бондаренко, Н. „Боротьба уніатів за легалізацію УГКЦ в Радянський Україні у другій половині 1980-х рр.“. / Н. Бондаренко // Науковий вісник Чернівецького. Збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 376-377. – С. 174.

17 Камінський, А. На перехідному етапі. „Гласність“, „перебудова“ і „демократизація“ на Україні. / А. Камінський. – Мюнхен: Вид-во М. Бабюка, 1990. – С. 559.

Убрзо, 4. travnja 1990, oblasno vijeće usvojilo je rezoluciju „o vjeroispovijesti na Ljvivščyni“, koja je dala izvršnom povjerenstvu gradskog vijeća pravo registriranja vjeroispovijesti¹⁸. Nakon te odluke ispovjedna konfiguracija zapadne Ukrajine znatno se promijenila. Stoga je na početku 1991. Ruska pravoslavna crkva izgubila oko 1,5 tisuću vjerske zajednice, najviše u zapadnoj Ukrajini, iako je po broju župa (4,5 tisuća) ostala najbrojnijom. Težak udarac Ukrajinskoj pravoslavnoj crkvi zadala je Ukrajinska autokefalna pravoslavna crkva, koja je 1. siječnja 1991. brojila 940 zajednica, od kojih se 96% nalazilo na teritoriju Lavovske, Ivano-Frankivs'ke i Ternopiljs'ke oblasti¹⁹.

Kako bi podržale interese grkokatolika, nacionaldemokratske stranke stvorile su odvojene strukture. Stoga je u Ternopiljs'kom regionalnom vijeću bio stvoren „Komitet po pitanjima religija“, a u oblasnoj filijali UĖS²⁰ – „Komitet zaštite Ukrajinske katoličke crkve“. Napomenimo da su u uvjetima stvaranja nezavisne Ukrajine pojedini političari pokušali diskreditirati Ukrajinsku grkokatoličku crkvu s ciljem oslabljivanja zemlje. To je, u pravilu, bilo popraćeno iskrivljavanjem stvarne djelatnosti Crkve²¹.

Još je veća opasnost za sovjetsko partijsko vodstvo u zapadnim oblastima Ukrajine bila djelatnost stranaka stvorenih 1990: Ukrajinske republikanske stranke, Ukrajinske kršćansko-demokratske stranke, Ukrajinske seljačko-demokratske stranke, NRU (Narodnyj Ruh Ukrajiny) te aktualizacija rada nevladinih organizacija za mlade – Udruge nezavisne ukrajinske mladeži i skauta.

Istodobno, Ėalyčyna je pokazala primjere nacionalne tolerantnosti. Upravo su se zato prva nacionalna kulturna društva u Ukrajini javila na Ljvivščyni: dva ruska, mađarsko, židovsko, poljsko, čehoslovačko, armenijsko. I svima im je vlada dala veliku pomoć²².

Osim toga, Ėalyc'ki nacionaldemokrati pokrenuli su aktivan nacionalnoobrazovni program u istočnim te južnim oblastima Ukrajine. Źelja Ėalyčana da sunarodnjacima iza rijeke Zbruč²³ nametnu svoje viđenje jezičnog problema i državne politike objašnjava

18 Муравський, О. „Легалізація УГКЦ (1985–1991 рр.)“. / О. Муравський // Галичина. – 2006–2007. – № 12-13. – С. 423.

19 Муравський, О. „Легалізація УГКЦ (1985–1991 рр.)“. / О. Муравський // Галичина. – 2006–2007. – № 12-13. – С. 427.

20 Украјинска Хелсиншка унија (УНУ) – украјинска друштвено-политичка организација.

21 Адамович, С. „Українська греко-католицька церква в маніпулятивних політ-технологіях ідеологів розколу України“. / С. Адамович // Україна і Ватикан. Серія збірників наукових праць. – Вип. 1: Українсько-ватиканські відносини в контексті суспільних і міжконфесійних проблем. – Івано-Франківськ–Київ, 2008. – С. 160.

22 Дудок, В. „Від тоталітарного гуртожитку до спільного українського дому“. За матеріалами конференції „Українсько-російські відносини в суверенній Україні“. / В. Дудок // Дзвін. – Львів, 1991. – № 8. – С. 80.

23 Zbruč – rijeka na zapadu Ukrajine, lijevi prtok Dnjestra.

se mnogo većom težinom duhovnih vrijednosti u životu zapadnih Ukrajinaca²⁴.

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova USSR-a, političko vodstvo ternopiljs'ke regionalne organizacije Narodnog pokreta Ukrajine (NRU) je u siječnju 1991. organiziralo grupna putovanja od 100 do 150 ljudi u istočne oblasti Ukrajine, kako bi proveli svoju kampanju među stanovnicima.

Samo je na svetkovinu 500-te godišnjice Zaporoške Siči²⁵ iz Ternopiljs'ke oblasti otišlo oko 100 autobusa s ljudima. U prosvjetiteljskim akcijama, osim stranačkih struktura, aktivno su sudjelovale i društvene organizacije poput Udruge političkih zatvorenika, Represirani Ukrajine i druge.

Prosvjetiteljska zbivanja zapadnoukrajinske inteligencije na istoku i jugu Ukrajine u više su se slučajeva inicirala kao etnografske te povijesnokulturne akcije i posvećivala su se obljetnicama poznatih događaja ukrajinske povijesti. Osobito, 1. srpnja 1990. grupa Ternopiljaca, pod vodstvom sekretara oblasne organizacije URP (Ukrajinske republikanske stranke)²⁶ P. Malenkoga, je dvama autobusima išla u Poltavu na obilježavanje godišnjice poginulih ukrajinskih vojnika za vrijeme Poltavske bitke²⁷. Osmi srpnja 1990. organizirali su u gradu „živi lanac“. Nakon toga, održana je antikomunistička manifestacija ispred oblasnog komiteta Komunističke PU sa zahtjevom raspuštanja Komunističke partije, a pohod je završio mitingom na stadionu.

Na inicijativu Narodnog pokreta Ukrajine, Društva ukrajinskog jezika T. Ševčenka, Moskovskog društva ukrajinske kulture „Slavutyč“ i Ukrajinskoga kluba mladih u Moskvi, od 4. srpnja do 25. kolovoza 1990. u republici je bila provedena kulturološka kampanja „Dzvin-90“ („Zvon-90“), koja je završila 24–25. kolovoza u Kanivu²⁸, u Čerkas'koj oblasti, blagdanom jedinstva naroda Ukrajine. U akciji je sudjelovalo 600 ljudi, koji su pristigli autobusima iz Ivano-Frankivs'ke, Ternopiljs'ke, Čerkas'ke i Čerņiģivs'ke oblasti te iz Kijeva.

24 Попов, А. „Ґалицкие националисты и восточные конформисты“. / А. Попов // *Ї. Незалежний культурологічний часопис*. – 2002. – № 23. – С. 239.

25 Zaporoška Sič – povijesno ukrajinsko područje kozaštva, koje je postojalo između 16. i 18. stoljeća.

26 Ukrajinska Respublikanska Partija – prva registrirana politička stranka u Ukrajini, stvorena 5.11.1990.

27 Poltavska bitka – povijesni vojni sukob koji se dogodio na prostoru središnje Ukrajine, grada Poltave, 27. lipnja 1709. Poltavska bitka smatra se ključnom bitkom u sklopu dugogodišnjeg Velikoga sjevernog rata, u kojoj je ruski car Petar I. pobjedom nad udruženim švedskim i ukrajinskim snagama preuzeo dominaciju nad Istočnom Europom.

28 Kaniv – grad koji se nalazi u Čerkas'koj oblasti u središnjoj Ukrajini. Na obronku pored Kaniva pokopan je Taras Ševčenko, znameniti ukrajinski pjesnik, pisac i slikar, a također je simbol ukrajinskoga nacionalizma.

Za ujedinjenje ukrajinske nacije opozicijske sile su početkom 1990-ih koristile proslavu dana ujedinjenja ZUNR²⁹ i UNR³⁰, 22. siječnja 1919.³¹

Obilježavanje dana jedinstva³² i državnosti u Lavovu i Kijevu započelo je 1989. Izvršni komitet Ukrajinske Helsinške unije – UHU izdao je 12. siječnja 1989. poseban apel o „Povijesnom činu ujedinjenja“, u kojemu je rečeno: „Stoljećima je naš narod, razdijeljen teritorijalno između moćnih susjeda, težio slobodi i borio se za ujedinjenje svoje domovine u jedan jedinstveni organizam. Dugogodišnji san naroda ostvario se upravo početkom dvadesetog stoljeća. Inicijatorom ujedinjenja – aktom unije istupila je Zapadno-Ukrajinska Narodna Republika.

UHU je pozivala obilježiti akt ujedinjenja raznim mjerama i podupirala inicijativnu grupu Marijs'kog društva³³ „Милосердя“ („Milosrđe“), koje je 22. siječnja 1989. organiziralo litanije na trgu katedrale sv. Jura u Lavovu (sudjelovalo je do 10.000 ljudi)³⁴.

Slavlje ovog povijesnog čina u Kijevu se obilježilo u privatnoj prostoriji, iako je Kijevski ogranak UHU svojedobno Ševčenkiv'skom okrugu podnio zahtjev za održavanje mitinga na Sofijs'kom trgu³⁵. Odgovor vlade bio je negativan, jer je UHU ostala neregistriranom organizacijom. Predsjednika Kijevskog ogranka UHU-a O. Ševčenka su 21. 01. 1989. čak pozvali na policiju, gdje su mu prijetili kažnjavanjem za pokušaj provođenja mitinga bez dopuštenja. Upozorenje su dobili i ostali članovi UHU-a u Kijevu.

Nacionaldemokrati su 21. siječnja 1990. organizirali simboličan „živi lanac“ ujedinjenja na potezu Ivano-Frankiv'sk – Lavov – Ternopilj – Rivno – Zhytomyr – Kijev, na kojem se okupilo 450.000 ljudi, a prema tvrdnji jednog od vođa Ruha (Pokreta) M. Porov'skog – pet milijuna ljudi³⁶. Tako je samo u Rivnens'koj oblasti, gdje

29 ZUNR (Zapadno-Ukrajinska Narodna Republika) – ukrajinska država nastala 1918. na prostoru zapadne Ukrajine u predjelima istočne srednjoeuropske regije Galicije, Bukovine i Karpatske Ukrajine.

30 UNR (Ukrajinska Narodna Republika) – ukrajinska država nastala 17. ožujka 1917. na prostoru današnje središnje i istočne Ukrajine.

31 Адамович, С. В. „Просвітницькі десанти інтелігенції наприкінці ХІХ – на початку ХХІ ст. у контексті єднання України“. / С. В. Адамович. // Інтелігенція і влада. Громадсько-політичний науковий збірник. Вип. 6. Серія: історія. – Одеса: Астропринт, 2006. – С. 9.

32 U originalu upotrijebljena ukrajinska riječ Sobornist', koja ima značenje ujedinjenosti, nepodijeljenosti.

33 Republika Marijska ili Mari-El – federalni subjekt Ruske Federacije, odnosno jedna od njezinih republika. Nalazi se u Privol'skom saveznom okrugu.

34 Камінський, А. На перехідному етапі. „Гласність“, „перебудова“ і „демократизація“ на Україні. / А. Камінський. – Мюнхен: Вид-во М. Бабюка, 1990. – С. 44.

35 Sofijs'ki trg – središnji povijesni trg ispred katedrale sv. Sofije u Kijevu.

36 Гарань, О. В. „Убити дракона (З історії руху та нових партій України)“. / О. В. Гарань. –

opozicijski duh nije toliko prevladavao kao u Ćalyčyny, u „živom lancu“ sudjelovalo 8.500 ljudi.

Osim toga, na teritoriju Lavovske, Ivano-Frankivs'ke, Ternopiljs'ke, Rivnens'ke, Žytomyrs'ke i Volynjs'ke oblasti i grada Kijeva, u povodu proslave ujedinjenja održano je 30 mitinga na kojima je bilo prisutno oko 95.000 ljudi. U Odesi su aktivisti „Pivdennoji ĝromady“ („Južno društvo“), UHU te Ukrajinske narodno-demokratske lige uspjeli obraniti ukrajinsku zastavu tijekom skupa na Sabornom trgu³⁷.

Na taj način, Ćalyc'ka skupština nastala je kao oblik regionalne ekonomske i društveno-političke suradnje ĝalyc'kih oblasti pod pritiskom komunističko-državnih središnjih tijela vlasti. Ekonomska i politička blokada, pokušaji diskreditacije demokratske vlasti u zapadnim oblastima, sumnje oko mogućnosti postizanja nezavisnosti, primorali su ĝalyc'ko vodstvo udružiti snage kako bi ostvarili nacionaldemokratsku ideju u granicama regije.

Prema našem mišljenju, neutemeljeni su pokušaji tumačenja stvaranja i djelatnosti Ćalyc'ke skupštine kao separatističke manifestacije, koja je mogla biti uzrokom podjele Ukrajine. Najbolji dokaz tendencija prema jedinstvu Ćalyčana bio je taj, da je ideja skupštine bila zaboravljena nakon proglašenja Zakona o nezavisnosti 24. kolovoza 1991. Ipak, njezina djelatnost pridonijela je odobravanju ukrajinske nezavisnosti, spriječivši konzervativne sile u očuvanju sovjetskoga političkog režima.

Specifičnost društveno-političkog života Ćalyčyne u uvjetima nezavisnosti Ukrajine

Stjecanje ukrajinske nezavisnosti nije ispunilo većinu očekivanja Ćalyčana. Samostalnost države početkom 1990-ih godina nije donijela „ukrajinstvo“ u sva područja društveno-političkog života, nije učinila Ukrajinu bogatom i utjecajnom u međunarodnoj zajednici, već je uronila građane u ekonomsko beznade i kaos vlade.

Ćalyčyna je 1990-ih puno izgubila i u industrijskim resursima, i općenito u razvoju. Akumulacija bogatstva, koja se tih godina odvijala u nekim istočnim regijama, zaobišla je kraj. Kao razloge I. Koliuško navodi, prije svega, oštru promjenu ĝalyc'ke upravne elite 1990-ih godina, koja nije mogla i nije htjela kao prije lobirati za interese u Kijevu, te strukturne posebnosti teritorijalnog položaja proizvodnje u postkolonijalnoj Ukrajini³⁸.

U Lavovu, kao glavnom gradu Ćalyčyne, razina korupcije postala je jedna od najviših u Ukrajini, u njemu je „nedostajalo visine duha“ i bujala je „lukava agresivna

К.: Либідь, 1993. – С. 81.

37 Saborni trg (Plošča Soborna) – trg u povijesnom središtu grada Lavova.

38 Коліушко, І. „Статус Львова: від учора до завтра“. / І. Коліушко. // *Leopolis multiplex*. – К.: Грані-Т, 2008. – С. 325.

prosječnost“³⁹. Destabilizirajući faktor u regiji ostala je složena međuvjerska situacija. Tako je u ožujku 1992. u Ivano-Frankiv'sku regionalno vijeće započelo prosvjed u ime Ukrajinske autokefalne pravoslavne crkve u vezi s kršenjem prava pravoslavnih vjernika. U slučaju neispunjavanja njihovih zahtjeva, pravoslavci su upozoravali na mogućnost provođenja akcije građanskog neposlušna blokadom željeznice.

Ušavši u ulogu ukrajinskoga „Pijemonta“, Lavov dugo nije primjećivao da je njegova pretjerana arogancija postala irelevantna. A zbog količine stereotipa, koji uopće nisu odgovarali stvarnosti, Lavov je mogao dati višak i samome Donec'ku⁴⁰.

Iznimno brzo razočaranje Ukrajinaca promjenama, posebice u samoj nezavisnosti, udarilo je prije svega po „avangardi“, i neuspješnost Lavova postala je najistaknutijim aspektom neuspjeha Ukrajine u cjelini. U prvoj polovini 1990-ih godina, tvrdnje o lavovskoj provincijalnosti, zaostalosti, a time i depresiji postale su gotovo pravilom dobrog ukusa. Glavnim uzrokom takve degradacije smatralo se preorijentiranje „elite“, posebice mlade, na Kijev ili na inozemstvo, što je rezultiralo značajnim odljevom osobitosti iz grada⁴¹.

Nakon osamostaljenja, dio ġalyc'ke elite je shvatio da se njihov patriotizam samo iskorištavao, a ideal Ukrajine nikada neće biti ostvaren. Proruski tisak sarkastično tvrdi da se Ģalyčyna, stvarajući ukrajinsku državu, rastrgala. Regiju uspoređuju sa Sovjetskim Savezom koji se raspao slomljen težinom tereta koji je prelazio njegove mogućnosti.

Situaciju u regiji početkom 1990-ih jasno je opisao M. Marynovyč. Smatra da je Ģalyčyna „jedna od prvih regija SSSR-a koja je proživjela svoj strastveni žar, čija je cijela energija otišla na slamanje lokalnog komunističkog zida“. Snage za preokret tijekom zbivanja u cijeloj Ukrajini nije bilo⁴².

Populacija Ģalyčyne tijekom tri predsjedničke kampanje održavala je prvenstvo u Ukrajini na osnovi građanstva i političke svijesti. Ali nemoguće je ne primijetiti pad razine izborne aktivnosti. Tako je u Lavovskoj oblasti 1991. aktivnost iznosila 95,23%, u 1994. – 91,46%, a 1999. – 88,01% (u Ternopiljs'koj oblasti sukladni podaci su iznosili – 97,07%, 91,57%, 90,28%, a na Ivano-Frankivščyni – 95,72%, 89,42%, 89,58%).

39 Маринович, М. „Люблю я Львів, та дивною любов'ю...“. / М. Маринович. // *Leopolis multiplex*. – К.: Грані-Т, 2008. – С. 435-436.

40 Маринович, М. „Люблю я Львів, та дивною любов'ю...“. / М. Маринович. // *Leopolis multiplex*. – К.: Грані-Т, 2008. – С. 433.

41 Андрухович, Ю. „Лєвова доля“. / Ю. Андрухович. // *Leopolis multiplex*. – К.: Грані-Т, 2008. – С. 14.

42 Мартинович, М. „Україна: дорога через пустелю“. Зб. Статей. / М. Мартинович. – Харків: СП „Фоліо“, 1993. – С. 124.

Ćalyč'ka elita, koja je zamišljala buduću Ukrajinu kao „Veliku Ćalyčynu“, nije bila spremna na to da Naddnprjanci⁴³, koji su nekoć pasivno promatrali revolucionarne procese, mogu preuzeti inicijativu u procesima izgradnje države⁴⁴.

Napomenimo da ako je na početku 1990-ih godina samo Ćalyčyna bila inicijator demokratskih promjena i preporoda ukrajinske državnosti, onda se za vrijeme Narančaste revolucije protiv totalnog nasilja vladajućih struktura odvijala konsolidacija središnje, Livoberežne⁴⁵ Ukrajine sa Zapadnom.

U jutro 24. 11. 2004. V. Juščenka je priznalo ne samo Volynjs'ko, Lavovsko i Ivano-Frankivs'ko regionalno vijeće, nego i deset oblasnih središta (Kijev, Ternopilj, Ivano-Frankivs'k, Lavov, Rivne, Luc'k, Hmeljnyč'kyj, Vinnyčja, Černivci, Žytomyr), a masovni mitinzi potpore opozicijskom kandidatu odvijali su se i na istoku Ukrajine⁴⁶. Ovo je sjajan dokaz da se potpora narančastom kandidatu nije temeljila na nekoj osobitoj poziciji Ćalyčana, nego na građanskoj potpori predizbornog programa V. Juščenka te borbi s masovnim falsifikacijama i zloupotrebom vlasti.

Zauzvrat je vlada Donec'ke, Luğans'ke i Harkivs'ke oblasti⁴⁷, usprkos Narančastoj revoluciji, počela s izjavljivanjem separatističkih slogana. Inicijatori jugoistočnog separatizma prikazali su svoje postupke kao rezultat događaja u zapadnoj Ukrajini. Tako je član tima V. Janukovyča, saborski zastupnik V. Nadrağa, komentirajući ideju autonomije, istaknuo „da su Lavov i susjedne mu oblasti, priznavanjem Juščenka kao svojeg narodnog predsjednika – prvi napravili korak do toga što možemo nazivati anarhijom“⁴⁸. Situaciju koja je nastala, jasno je u intervjuu komentirala Kijevljanka N. Klymenko: „Nama su ponavljali da se zapadna Ukrajina cijelo vrijeme želi odvojiti od Velike Ukrajine. Ali, posljednji događaji evidentno su pokazali gdje žive pravi separatisti. Sada mi je neugodno što sam i ja nekada širila nepravedne glasine o Lavovljanima...“⁴⁹.

43 Naddnprjanci – stanovnici središnjega dijela Ukrajine, iznad rijeke Dnjeper.

44 Бондаренко, К. „Західна Україна повинна домогтися статусу автономної республіки в складі України“. Интерв'ю політичному мережевому виданню „part.org.ua“. / К. Бондаренко. // *Ї. Незалежний культурологічний часопис*. – 2002. – № 23. – С. 231.

45 Livoberežna Ukrajina – povijesno ime za dio Ukrajine na lijevoj (istočnoj) obali rijeke Dnjeper. Sastojala se od današnje Černihivs'ke i Poltavs'ke oblasti te istočnoga dijela Kijevske i Čerkas'ke oblasti.

46 Новели Помаранчевої Революції / [ред-упор.: Дзіковський, П., Миронов, О., Солодько, П.]. – Дрогобич: Вид. фірма „Відродження“, 2005. – С. 95.

47 Istočne regije s rusko-komunističkim vodstvom.

48 Надрага, В. „Не 'зуб за зуб', а третій закон Ньютона“. / В. Надрага. // *Еженедельник „2000“*. – К., 2004. – 3-9 декабря. – С. 4.

49 Синяк, Д. „Спецвипуск 'ВЗ' – Майбутній раритет“. / Д. Синяк. // *Високий замок*. – Львів, 2004. – 30 листопада. – С. 5.

Masovni dolazak i boravak u zapadnoj Ukrajini promatrača iz istočne Ukrajine za vrijeme predsjedničke izborne kampanje 2004. pomoglo je razbijanju brojnih mitova o Ćalyčyni i zbližavanju regija zemlje⁵⁰. Naddniprjanci su vidjeli da je osim agrarnog obilježja zapadnih oblasti, niskih plaća i dr., žiteljima regije svojstvena europska kultura, relativno visok standard života zahvaljujući inozemnoj dobiti, atraktivno investicijsko ozračje kraja. Napomenimo da su i sami Donečani konstatali: rezultatom putovanja promatrača bila je spoznaja da „nema sukoba između istoka i zapada Ukrajine, nego otvoreno politikantstvo i jeftin populizam pojedinih osoba...“⁵¹.

Pozivi na ujedinjenje zemlje odzvanjali su također uoči parlamentarnih izbora 2006. Na inicijativu nacionaldemokratskih snaga Ivano-Frankivščyne na Jablunyc'kom prijevoju kraj mogile boraca Karpatske Siči⁵² održana je 19. ožujka. 2006. akcija „Sjećanje spaja. Separatizam ne prolazi!“. Iz svakog rajona oblasti stigli su predstavnici s posvećenim kriškama kruha i grumenima soli, kako bi na taj način odali počast umrlima te izjasnili svoju poziciju da Ukrajina mora biti ujedinjena.

Nedostatak opipljivih rezultata nakon pobjede Narančaste revolucije opet je pobudilo među Ćalyc'kom mladeži razočaranje općeučajinskom politikom i okretanje prema Ćalyc'kom separatizmu. Po mišljenju K. Bondarenka, Ćalyc'ka elita počela je shvaćati da su njezini interesi nakon Narančaste revolucije, koju je ona podržavala, zanemareni⁵³.

Na internetu se pojavila izjava „Autonomna Zapadno-Učajinska republika“, u kojoj je naznačeno da je stvaranje Autonomne Zapadno-Učajinske republike u Ukrajini hitno potrebno kako bi prebrodili godinama stvaranu krizu u zapadnim regijama zemlje. Osnovom autonomije nepoznati autor smatra rusifikaciju i ekonomsko tlaćenje od strane moskvoñilske vlade, nedostatak političke sile koja bi predstavljala interese zapadne regije.

Uzroke naizmjeničnog pristupa iluziji Ćalyc'kog mita jasno je pokazao posjetitelj jedne lavovske internetske stranice: „Ćalyc'ki separatizam lišen je logike, ali je prepun gorčine ponovnog poraza sveučajinskih projekata od kojih je posljednji bio Narančasta revolucija.“

Manjak vjere u budućnost učajinske državnosti odjeknuo je u koncepciji učajinskog imperijalizma, koju je predložio početkom 2000. istaknutu književnik i publicist T. Prohas'ko. Po njegovu mišljenju, zapadne i istočne Učajince spaja stari

50 Адамович, С. Проблема соборності у суспільно-політичному житті Галичини (1991-2004 рр.) / С. Адамович. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – С. 41.

51 Шевченко М. „С Востока – о Западе“. / М. Шевченко. // Голос Донбасса. – Донецьк, 2004. – 12 ноября. – С. 3.

52 Карпатска сић — паравојна организација на Закарпаттју од 1938. до 1939.

53 П'єцух, М. „Галицькі лицарі“. / М. П'єцух. // Новинар. – К., 2008. – 7-13 березня. – С. 21.

idealistički mit o velikoj zemlji, ali „ukrajinska imperija je previše bolesna da bi bila izliječena unutrašnjom silom“. Književnik smatra da je ukrajinski imperij dovoljno velik, raznolik i kontradiktoran za stvaranje više manjih ukrajinskih država⁵⁴.

Zainteresiranost za ǧalyč'ki separatizam T. Prohas'ko je objasnio time da „njegova književna vizija dolazi iz srca, a ne iz uma, i značajka je pogleda na svijet i patriotizma, a ne političke platforme“. Patriotizam je pak za književnika bio povezan s Ukrajinom na tri načina: „meni je neophodan taj krajolik, živo okruženje ukrajinskog jezika i ljudsko razumijevanje da nije potrebna percepcija drugih iskustava...“⁵⁵

„Umjesto toga“ – pisao je T. Prohas'ko – „teritorij druge Ukrajine me povrjeđuje: drugi jezik, sasvim drugo iskustvo, čujem da govore o prošlosti drugi ljudi... To je kao bezdan...“ U toj situaciji književnik ne govori o toleranciji jer su nas oni „doveli do bezizlaza“.

„Više nema sovjeta, nasilja, ali kako bi sačuvali ukrajinstvo kao takvo... Treba otići u utvrdu“ – izražava svoju verziju izlaza iz krize T. Prohas'ko. Zapravo, takvo objašnjavanje simpatija prema ǧalyč'kom separatizmu odražava nevjeru dijela zapadnoukrajinskih intelektualaca da ukrajinska vlada može zaustaviti zastrašujuću rusifikaciju i izgraditi nacionalnu državu. Ta nevjera nije agresivna, ne predlaže stvaranje nekih političkih struktura ili aktivne radnje, više je očitovanje obrane i povlačenja.

Postojanje u jednoj državi Istočne i Zapadne Ukrajine T. Prohas'ko uspoređuje s ne tako sretnom obitelji, u kojoj je Istok – muž, a Zapad – žena. Umjesto djece imaju – „jedinstvenu nezavisnu državu, preopterećenu nasljednim bolestima i razmaženu djedovima i bakama s obje strane. Zbunjena i lažljiva sa značajnom privlačnošću prema kojekakvim lošim društvima, gdje je prihvaćaju prvenstveno za stalnu krađu novaca od djece. Pije pivo, muči mačke, psuje, ide na katehezu i ne zna što želi postati“⁵⁶.

U uvjetima neprekinute krize ukrajinske vlade T. Prohas'ko ponovno kultivira ZUNR, koji će „u te revolucionarne godine, katastrofalne ponajprije zbog totalnog ukrajinskog nereda, biti jedina konstruktivna ukrajinska formacija“⁵⁷.

Na osnovi današnje društveno-političke situacije u državi književnik dolazi do zaključka da „vuk dlaku mijenja, ćud nikada. Ni svakodnevice, ni plan, ni mentalitet, ni namjere se ne mijenjaju... Ima, dakle, prostora za ponovni pokušaj“⁵⁸.

54 Прохасько, Т. „Вади українського імперіалізму“. / Т. Прохасько. // Галицький кореспондент. – Івано-Франківськ, 2008. – 24 січня. – С. 3.

55 Прохасько Т. „Змінити щось у собі, або розмова про галицький сепаратизм“. / Т. Прохасько // Репортер. – Івано-Франківськ, 2008. – 17 квітня. – С. 28.

56 Прохасько Т. „Що бог злучив...“. / Т. Прохасько // Галицький кореспондент. – Івано-Франківськ, 2009. – 22 січня. – С. 3.

57 Прохасько Т. „Побут революції“. / Т. Прохасько // Галицький кореспондент. – Івано-Франківськ, 2009. – 30 жовтня. – С. 20.

58 Прохасько Т. „Побут революції“. / Т. Прохасько // Галицький кореспондент. – Івано-

Nakon proglašenja Kosova i Metohije kao nezavisne države Albanaca srpskog kraja u veljači 2008, O. Havyč istupio je s izjavom da stanovnici zemalja nekadašnjega Ğalyč'ko-Volynjs'koga kraljevstva imaju više razloga „isprobati na sebi 'jedinstven' Kosovski slučaj. Osobito jer“, istaknuo je, „zapadni Ukrajinci, za razliku od Kosovaca, nikad nisu bili strana manjina, koja je tek nakon stoljeća njenog demografskog oružja postala državnom nacijom“. Osim toga, O. Havyč smatra da nakon predaje od strane Kijeva ukrajinskoga plinsko-transportnog sistema Rusiji, Amerikanci podržavaju zapadne Ukrajinke zbog dobivanja prednosti u utjecaju na Rusiju i EU pomoću zapadnoukrajinskih podzemnih skladišta plina⁵⁹.

Na kraju primijetimo da je postojanje regionalnih političkih karakteristika u Ğalyčyni izazvano razjedinjenošću dijela Ukrajine u prošlosti i da ima situacijsko obilježje u uvjetima političke nestabilnosti. Autonomističke ideje u kraju temelje se na emocionalnim faktorima, zastupa ih tanak sloj inteligencije, koja ne zastupa interese šire javnosti.

Simpatijama stanovništva Zapadne Ukrajine prema jedinstvu Ukrajine, svjedočili su i događaji Narančaste revolucije, zato što su Ğalyčani istupili protiv falsifikacija vlade za vrijeme predsjedničkih izbora i za očuvanje teritorijalne cjelovitosti Ukrajine. Zasiurno, rješavanjem postojećih problema u društveno-političkom razvoju i disproporcija u ekonomskom razvoju regija, a također i pružanjem stvarnih ovlasti lokalnoj samoupravi, nestat će i bilo kakve političke implikacije Ğalyč'kog autonomizma, a ostat će etnokulturne karakteristike koje samo obogaćuju našu državu.

S ukrajinskoga prevela Dorotea Žugec

Франківськ, 2009. – 30 жовтня. – С. 20.

59 Хавич, О. „Косовський урок для Західної України“. / О. Хавич. // Галицький кореспондент. – Івано-франківськ, 2008. – С. 5.